

giordano bruno

ölümümü bildirirken
siz benden daha çok
korkuyorsunuz

Düşünceleri uğruna ölüme giden
“sakıncalı” filozof

DESTEK YAYINLARI: 1375
FELSEFE: 49

**GIORDANO BRUNO // ÖLÜMÜ BİLDİRİRKEN SİZ BENDEN
DAHA ÇOK KORKUYORSUNUZ**

Yayına Hazırlayan: Fırat İlim

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşın
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştı
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Kasım 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-014-7

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

giordano bruno

ölümümü bildirirken siz benden daha çok korkuyorsunuz

Düşünceleri uğruna ölüme giden "sakıncalı" filozof

Yayıma Hazırlayan: Fırat İlim

Önsöz

1548-1600 yılları arasında yaşamış filozof, keşiş ve mistik Giordano Bruno, ortaçağ ve yeniçağ arasında oldukça önemli bir figürdür. Spinoza, Leibniz, Hegel ve Schopenhauer gibi filozofları etkilemekle kalmamış, modern felsefenin bazı temel ayrımlarını yeniden şekillendirmiş ve belirlemiştir.

Bruno aklın ve inancın karşı karşıya geldiği yerde sorgulayarak anlamayı seçen ve neye mal olursa olsun bu yaklaşımından vazgeçmeyen bir filozoftur. Dini anlatılarda neredeyse bir “kişi” imiş gibi anlatılan Tanrı'nın hakikatte “ne” olduğunu anlamaya çalışırken hem gelenekle hem de dini otoritelerle büyük sorunlar yaşamış ve bedeller ödemiştir. Ancak hakikatin bu zorlu yolunda onu kendisi olmaya götüren, dehası kadar, zor karakteri ve keskin dili de olmuştur. Bu deha, bildiğimiz her şeyi bir kenara bırakıp, bizi, evreni ruha sahip bir yer olarak düşünebilmeye davet eder. Her şeyin canlı olduğu ve durmaksızın birbirine dönüştüğü bu evren

tanrısal ruhun bir yansıması olarak çıkar karşımıza. İtalyan filozof bunu yaparken de birçok ayrı inançtan unsuru çekinmeden kullanır.

Bruno'nun düşüncesi form-madde, potansiyel-aktüel, belirlilik ve nedensellik gibi konularda Platon ile Aristoteles'in görüşlerini bir araya getirmeyi dener. Ancak her iki büyük filozofun da belki de hiç aklından geçmemiş kimi dâhiyane noktalara varır. Leibniz'in monadolojisini, Spinoza'nın geometrik yöntemini ve Tanrı anlayışını, Hegel'in çelişki mantığını önceleyen kimi düşüncelerdir bunlar. Öyle ki bu saydığımız sonrakileri anlamak için Bruno'ya dönmek gibi bir şansımız kalmaz. Bruno'nun düşüncesi, iki çağın arasına düşmüş bir yıldırımdır adeta.

Bruno Sokrates'ten bu yana aşına olduğumuz sanatsal-felsefi bir tür olan "diyalog" türünde eserler vermiştir. Bu eserlerdeki karakterler Bruno'dan "Nolalı" diye söz eder ve ona hayranlıklarını dile getirir. Her ne kadar başka karakterler konuşuyor gibi görünse de, Bruno bu karakterler aracılığıyla, okuyan birçoklarında öfke uyandıran olağanüstü keskinlikte ifadeler kullanır. Üstelik sadece eserlerinde değil, gerçek hayatta da Bruno bir o kadar kavgacı ve cüretkârdır. Çatışarak açtığı yolda düşüncelerini tüm Avrupa'ya ve İngiltere'ye taşır ve aynı yolda yine çatışarak anayurduna kadar çekilir. Ta ki tuzağa düşürülüp yakalanana kadar. En çok da Kilise farkındadır onun ne kadar "tehlikeli" biri olduğunun. Çoktandır kulaktan kulağa yayılan bir

hakikati, ortaçağ karanlığının sonunda ışığın görüldüğü gün, Bruno sesli bir şekilde ifade etmiş ve düşünsel savaşı tüm Avrupa'ya yaymaya çalışmıştır. Katoliklere başkaldırırken ne Lutherçiler, ne Kalvinistler, ne de Anglikanlar ile uzlaşmayı kabul etmiştir. Aksine, onun açtığı “cephes” üniversite kürsülerinde, tartışma salonlarında bilgiyle ve akılla sürdürülecek bir savaş talep eder.

Bruno verdiği mücadelenin neredeyse tamamını tek başına göğüslemiştir. Maddi zorluklar çekmiş, bir ömür ölüm korkusuyla yaşamış, yalnız bırakılmış, tecrit edilmiş, tehdit edilmiş, tutuklanmış ve 8 yıllık uzun bir yargılamanın ardından henüz 52 yaşındayken diri diri yakılarak öldürülmüştür.

Bruno'ya ait kişisel notları ve elyazmaları halen Vatikan tarafından gizleniyor. Bu yüzden onun hakkındaki bilgilerimiz eksiksiz değil, onun hakkında yapılan çalışmalar bile ne yazık ki kısıtlı. Elinizdeki kitap sizlere, düşünceleri uğruna çekinmeden ölüme giden bu “sakıncalı” filozofun hayatını ve düşünsel dünyasını tanıtmayı amaçlıyor.

Fırat İlim

“Büyük insanların ilahi güce duydukları sevgi o kadar büyük ki, onlar hiçbir tehdit ya da sindirmeyle sarsılamazlar. Kendine çok fazla önem veren biri, kendini Tanrı ile birlik içinde hissedemez. Sadece bilgeler ve erdemli insanlar çok mutlu olabilirler, çünkü onlar acıyı artık hissetmezler.”

Bruno nasıl bir dünyaya doğmuştu?

Hıristiyanlar, dinlerinin İsa Peygamber ile birlikte bundan 2000 yıl önce başladığına inansa da, Hıristiyanlığın kurumsal bir din haline gelmesi 4. yüzyıldan itibaren 4 asır boyunca devam eden upuzun bir süreçte gerçekleşmiştir. Bu süreçte İstanbul, İznik ve İzmir’de toplanan Hıristiyan din adamları bu dinin esaslarını belirlemiş ve bu yolla kurulan Kilise üç asır sonra Doğu Kilisesi (Ortodoks) ve Batı Kilisesi (Katolik) olarak ikiye bölünmüştü. Katolik Kilisesi uzun yüzyıllar boyunca tüm Avrupa’ya hükmetme gücü bulacak kadar güçlü ve bir o kadar da dogmatik ve sert bir yapıya sahipti. Sadece farklı dini görüşlerle değil, dini inançla çatışabilecek her türlü bilimsel ve felsefi görüşle de düşmanca bir rekabet sürdürüyor ve böylece Avrupada bilimin, felsefenin ve özgür düşüncenin gelişmesini engelliyordu. İnsanlardan zorla vergi topluyor, yaşamlarını yönetmeye çalışıyor ve kendisine karşı tehlike olarak gördüğü her

yeni gelişmeyi yasaklayarak değişim isteyenleri inanılmaz işkenceler yaparak öldürüyordu. Katolik Kilisesi Avrupa'yı neredeyse bin yıl süren upuzun bir dönem boyunca bu şekilde baskı altında tutmaya ve gücünü korumaya devam etti.

Rönesans olarak adlandırılan dönem ise, ortaçağın eleştirel düşünceye kapalı ve soğuk otoriter ikliminin kırılarak bir tür “yeniden doğuş”un ortaya çıkmaya başladığı bir çağdır. Bu çağla birlikte “modern” dediğimiz, kendini eski olan her şey karşısına “yeni” olarak konumlandıran bir çağın başladığı kabul edilir. Rönesans'ın başlangıcı konusunda tarihçilerin tartışmaları olsa da, başlangıç olarak 1300'ler İtalyası ölçüt alınır ve genel kabule göre, yeniçağ da Fatih'in İstanbul'u fethetmesi ile başlamış sayılır. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde farklı dönemlerde etkilerini gösteren Rönesans ruhunun başlıca özellikleri arasında dünyaya ve yaşama, akla, duyuya, sanata, büyüye ve yeni olana karşı güçlü ilgiler sayılabilir ve elbette Antik Yunan kültürüne. Doğayı yeniden keşfetmek, Hıristiyanlık tarafından kötülenen yeryüzünü araştırıp tanımaya çalışmak, onu aklın ve duyunun sağladığı araçlarla gözlemleyip incelemek ve bu konularda antik dönemde yapılmış çalışmalardan faydalanmak Rönesans ruhu için tipiktir.

Rönesans'a gelindiğinde Avrupa kendi içine sıkışıp kalmıştı, yenilikten ve ilerleme fikrinden uzaktı. Bu süreçte önce İstanbul, sonraki yüzyılda ise tüm Yunanistan'ı Osmanlı İmparatorluğu'na kaptırmışlardı. Avrupa

ölkeleri bu yüzden yeni olanaklar bulma ve yeniden canlanma ihtiyacını derinden hissediyordu. Bu süreçte İspanya ve Portekiz artık Amerika Kitası'yla, İtalya ise Çin ile yakın temas halindeydi. Bu "yeni dünyalar"dan olağanüstü hikâyeler ve fantezi ürünü haberler geliyordu. Devler, uçan halılar, altından dağlar ve daha önce hiç görülmemiş hayvanlarla dolu bu yeni coğrafyalar, Avrupa insanı için her şeyin başka türlü olabildiği bir çeşit ütopya hayali sağlıyordu. Hiçbir şey bu kadar zor olmak zorunda değildi, çünkü bambaşka hayatların yaşandığı başka yerler de vardı. Böylece mevcut yaşamlarından ve içerisinde yaşadıkları toplumsal ve siyasal yapılardan şikâyet edebilecekleri, değişiklik talep edebilecekleri bir dönem yaklaşıyordu. Ernst Bloch'un deyişiyle zihinlerde "olanak kategorisi" çalışıyor ve yaşam için başka imkânlar aranıyordu.

Avrupa'nın düşünce dünyasını değiştirebilecek, egzotik dünyalardan gelen kimi yazılı kaynaklar uzun zamandır elden ele gizlice dolaşıyordu. Matbaanın icadı ile kitaba erişim biraz daha kolaylaşmıştı. Fakat bir kişinin eline geçen kitabın orijinal olup olmadığını bilmesini sağlayacak bir kurumsallaşma henüz yoktu. Yayıncılar kitapları değiştirerek ya da eklemeler yaparak söyledikleri gibi süsleyebiliyorlardı. Büyük kitapları ve Kuran gibi din kitapları da birbirinden farklı versiyonlarla elden ele dolaşmaktaydı. Okuma yazma bilen küçük azınlıkların ve bilgiyi onlar aracılığıyla kulaktan kulağa duyan kitlelerin hayal gücü için bulunmaz nimetlerdi

bunlar. Bilgi, hayal gücüyle süslenerek insanların dünyayı, farklı kültürleri ve farklı inançları algılayışını hızla değiştiriyordu.

İstanbul'un ve Yunanistan'ın fethedilmesiyle Bizans'tan ve Yunanistan'dan İtalya'ya kaçan bilginlerin taşıdığı kitaplar bu süreci etkileyen diğer başlıca etkeni. Zira Avrupalılar antik felsefe metinlerini, Yunancayı ve Antik Yunan kültürünü Avrupa'ya taşıyarak Avrupa'nın Antik Yunan'ı yeniden keşfetmesini sağladılar. Marcile Ficin Platon'un metinlerini Yunancadan tercüme etti. Pierre Pomponazzi Aristoteles'e dayanarak ruhun ölümsüzlüğü tezine karşı bir saldırı başlattı. Floransa'da Platoncu bir akademi kurulmuştu bile. Bu akademiden Bruno'dan önce yaşamış olan Pico della Mirandola gibi büyük bir düşünür yetişmişti. Bruno'yla yakın dönemde yaşayan bir diğer önemli Rönesans düşünürü de Pafrizzi'ydi. Böyle bir düşünsel iklimde Avrupa artık Kilise'nin dogmatik bir biçimde savunduğu Aristoteles'e karşı "gerçek Aristoteles"i öne sürecek bilginler ortaya çıkarıyordu.

*“Bilgin görünmek
ya da şu ve bu nedenle
insanların nefretini
çekmek isteyenler,
öğrenmekten çok
öğretmek isterken,
yalnızca gerçeğe
karşı çıkıyorlar,
ona muhalefet
ediyorlar.”*

Giordano Bruno kimdir?

Tam bir Rönesans bireyi sayılabilecek olan Giordano Bruno, 1548 yılında, Napoli ve antik Pompei kenti arasında bulunan Nola isimli bir kasabada, Bay Giovanni ve Bayan Fraulisa'nın tek çocuğu olarak doğdu. Babası işgalci İspanyol askerlerine hizmet eden biriydi. Vaftiz ismi Filippo olan Bruno ufak tefek ve çelimsiz bir çocuktur. Ancak oldukça parlak bir zihne sahipti. Babasının görevi dolayısıyla yalnız bir anneyle, neredeyse babasız büyüdü.

Yeşillikleri, çiçek ve meyve bahçeleriyle Nola kasabası, Bruno için her zaman çok özel bir öneme sahip oldu. Ömrü boyunca Notalı olmakla övündü ve gittiği her yerde kendisini Notalı diye tanıttı. Eserlerinde kendisinden Notalı diye söz etti ve Nola'da çocukluğunda tanıdığı karakterleri diyalog biçimindeki felsefi eserlerinde kullandı.

Küçük Giovanni 1560 yılında, henüz bir çocukken Napoli'ye Latin edebiyatı, mantık ve diyalektik okumaya gönderildi. Burada geçirdiği ilk yıllarla ilgili neredeyse hiçbir bilgiye sahip değiliz. Bu süreçteki ilk felsefe öğretmeni Varano isminde Agustinusçu bir keşişti. 16. yüzyılda Napoli İspanyol işgali altındaydı ama İspanyollar Napoli'yi ideolojik olarak ele geçirememişti. Kendi kurallarını dayatma girişimleri 1547'de büyük bir katliamla sonuçlanmıştı, ancak Napoli her zaman olduğu gibi gürültülü, vahşi, eğlenceli ve hınzır bir yerdi. Sokaklarda Hıristiyanlığı alaya alan piyesler düzenleniyor, eğlenceler yapılıyor ve karnaval hayatı kenti yönetiyordu. 14 yaşında bu harikulade kente gelen Bruno, farklı görüşlere ve tüm hararetle teorik tartışmalara ilk kez Napoli'de şahit oldu. İlk kez burada teorik okumalar yapmaya ve tartışmaya fırsatı oldu. Uzun yıllar sonra anlattığı üzere, ilk kez 18 yaşındayken İsa'nın kutsallığından şüphe etmeye başladı. Aynı yıl Giordano ismini aldı.

Teolojiyle Tanışma

1572 yılında Dominik tarikatına girdi ve teoloji okumaya başladı. Gençliğinde Roma klasikleri ve Roma dönemi şiiirleri okuduğu biliniyor. Lucretius,

Virgilius ve Ovidius'u özellikle severdi. Olağanüstü bir hafızası vardı, kimi dinsel metinleri ezberden okuyabiliyordu. Henüz gençken Yunanca ve Latince biliyordu, Dominik tarikatının eğitiminin temel bir parçası olarak bu dilleri öğrenmiş ve Aristoteles ile diğer Yunan klasiklerini özgün dillerinden okumuştur. Sonraki yıllarda da İspanyolca, İbranice, Fransızca ve İngilizce öğrenecekti.

Bu süreçte Papa'ya atfettiği *Nuh'un Gemisi* isimli bir eser yazdı ve parlak bir keşiş olarak hünelerini sergilemek üzere Roma'ya davet edildi. Hafızası o kadar iyiydi ki, şahit olanlar mutlaka ona hayran kalıyordu. Ömrü boyunca Fransız sarayı da dahil olmak üzere çeşitli yerlerde, çeşitli seferler "Hafıza Sanatı" başlığı altında dersler verdi. Ondan bu konuda ders alanlar arasında Kral III. Henry de vardı. Nitekim hafıza ile ilgili bilgisini *İdeaların Gölgeleleri* isimli eserinde açıkladı ve bu eseri III. Henry'ye adadı.

Bruno henüz Dominik tarikatında bir keşişken farklı düşünceleri nedeniyle dikkatleri üzerine çekmişti. Odasından kutsal azizlerin heykelciklerini çıkarmış, yalnızca haç bulundurmuydu. Takip eden yıllarda, yirmi dört yaşındayken Kopernik'in *Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine* isimli meşhur makalesini okudu ve Dünya'nın Güneş'in etrafında döndüğünü öğrendikten sonra geleneksel öğretilere olan inancında bir sarsılma gerçekleşti.

Yirmili yaşlarının sonlarına yaklaşırken artık Katolik teoloji ona dar ve tutarsız görünmekteydi. Dogmatik teoloji ile ilgili sert eleştirileri oldu. Bu eleştiriler genellikle günahkâr/heretik olarak adlandırılan kişilerin tezlerinin azizlerin kimi tezleri ile uyuşması üzerineydi. Ve bu iddia oldukça tehlikeli ve zekiceydi. Bruno üst otoritelere rapor edildi ve söz konusu fikirleri dolayısıyla hakkında dava açıldı. Roma'ya kaçmak zorunda kaldı. Aslında Venedik'e kaçmayı düşünmüştü, fakat Venedik o yıl veba ile boğuşuyordu. Pisa ve Livorno sahilinden başlayarak Kuzey İtalya'ya doğru kaçtı. Dominik tarikatına bağlı olduğu anlaşılmasın diye tarikata özel kıyafetini giymedi ve adını gizledi. Böylece Avrupa'da geçecek 16 yıllık sürgünü başlamış oldu. Roma'ya vardığında hakkındaki aforoz kararı Napoli'ye yeni ulaşmıştı.

1577 yılında halen vebayla boğuşan Venedik'i nihayet ziyaret etti. O yıllarda Venedik'te Almanlar, Avusturyalılar ve Dalmaçyalılar yoğunlukta idi. Kentin kozmopolit hayatı Bruno'nun ilgisini çekmişti. Bruno burada Luther, Calvin ve Erasmus'un eserlerinin de bulunduğu birçok yasak kitaba ulaştı ve yeni görüşlerle tanıştı. Ancak uzun zamandır iş arıyordu ve işsizdi. Nitekim ekonomik sebepler dolayısıyla, 1579 yılında, uzun süren bir yolculuk sonunda Cenevre'ye geçti ve burada mezhep değiştirip Kalvinist oldu. Cenevre o yıllarda oldukça toleranslı bir yerdi. Birkaç ay çocuklara özel dersler vererek geçindi.